

## До питання становлення товариства з обмеженою відповідальністю в Україні

**В.В. Іванюшенко**

кандидат юридичних наук,  
доцент,  
ВНЗ «Університет  
економіки та права  
«КРОК»

**Г.С. Гресь**

студентка ОКР «Магістр»  
юридичного факультету,  
ВНЗ «Університет  
економіки та права  
«КРОК»

*У статті розглянуто питання становлення товариства з обмеженою відповідальністю як одного з видів господарських товариств і формування його законодавчого закріплення.*

*В статье рассмотрены вопросы становления общества с ограниченной ответственностью как одного из видов хозяйственных обществ и формирование его законодательного закрепления.*

*The questions of becoming of the limited liability company are examined in the article, as one of the types of economic societies and its legislative fixing*

**Ключові слова:** корпорація, товариство з обмеженою відповідальністю

### **Постановка проблеми**

Європейський вибір України передбачає створення конкурентної ринкової економіки. Для оптимального вирішення поставленого завдання необхідно враховувати як світові традиції нормативно-правового регулювання діяльності підприємницьких структур, так і власний історичний досвід. Вивчення історії становлення вітчизняних господарських товариств може виявитися повчальним і корисним для сучасної економічної та господарсько-правової думки України. В економічній сфері України, товариство з обмеженою відповідальністю – є одним з найпоширеніших видів господарських товариств.

Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року, який є правовою основою діяльності господарських товариств в Україні, створювався без аналізу практики функціонування цих товариств, в умовах відсутності традицій підприємництва.

### **Аналіз останніх досліджень і публікацій**

Проблеми правового регулювання діяльності господарських товариств були предметом аналізу таких авторів, як – О. Беянович, О. Вінник, С. Грудницької, Н. Галіциної, В.Кравчука, Л. Нецької, В. Січевлюка, В. Щербини та ін.

### **Не вирішені раніше частини загальної проблеми**

З огляду перспективи прийняття окремого закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю» є доцільним проаналізувати деякі історичні аспекти становлення товариства з обмеженою відповідальністю.

### **Формулювання цілей статті**

З огляду на зазначене, метою статті є, передусім, проведення аналізу становлення та розвитку товариства з обмеженою відповідальністю.

### **Виклад основного матеріалу дослідження**

Господарські товариства займають значне місце в середовищі суб'єктів господарювання нашої держави, оскільки у формі господарського товариства в Україні створюється переважна більшість корпоративних підприємств. У світовій практиці підприємницькі товариства іменуються по-різному – як господарські чи як торгові товариства, компанії, корпорації, партнерства тощо. Наприклад, в Англії товариства називають переважно компаніями, в США – корпораціями або компаніями, у Франції – торговими товариствами, в Росії, Україні та ще ряді держав – господарськими товариствами.

В науці цивільного та господарського права дискусія з проблем ідентифікації правової природи господарських товариств продовжувалася достатньо довгий час і триває по сьогоднішній день, що можна пояснити складною правовою природою як внутрішніх відносин у господарських товариствах, так їх зовнішніх зв'язків з державою, з учасниками та з іншими суб'єктами господарювання.

Визначення господарського товариства приведене у статті 113 ЦК України, у статті 1 Закону України «Про господарські товариства», де зазначено, що *господарським товариством* є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками [1,2].

Створення ідеї юридичної особи, як самостійного суб'єкта цивільного права, самостійного центру господарського життя є безсумнівною заслугою римського права. Тільки через нього ця юридична форма увійшла в обіг нового європейського права. Але в самому Римі ця форма союзної організації вироблялася повільно і протягом усієї римської історії.

Разом з тим уже в стародавні часи відомі в Римі різні приватні корпорації, зокрема союзи релігійного характеру, професійні союзи різних ремісників. Подібні приватні корпорації уже згадують Закони XII таблиць. Такі приватні корпорації створювалися без дозволу держави, аби їх діяльність не суперечила діючому праву, і в період республіки їх вже було чимало, наприклад корпорації нижчих службовців при магістратах, корпорації взаємодопомоги (похоронні корпорації). Ці корпорації звичайно мали певну організацію, певне спільне майно – загальну касу, проте майно юридично розглядалося або як власність усіх окремих членів у певних долях, або як майно одного з них -того, хто був скарбником. Однак названі корпорації як єдність, як окрема юридична особа не виступали, і треті особи мали справу тільки з їхніми окремими членами [3, с.57].

У період другої половини республіки у складі Римської держави виявилось багато нових одиниць, за якими було визнано

право на внутрішнє самоуправління. Це – міські общини, муніципії. За муніципіями визнавалася господарська самостійність. Претор у своєму едикті визнавав за муніципіями право позивати і відповідати на суді через своїх представників – муніципальних магістратів або спеціальних представників, які призначалися декретом муніципального сенату. Цим була визнана в принципі цивільна і процесуальна правоздатність муніципій як особливих суб'єктів прав, самостійної юридичної єдності, здатної нарівні з приватними особами володіти правами і захищати їх у звичайних формах суду.

Рішучий крок був зроблений – юридична особа була створена, хоч на перших порах вона ще не володіла усіма атрибутами, які набула згодом.

Отже, період пізньої республіки і на початку імперії муніципії та приватні корпорації були визнані як юридичні особи.

Ідеї римської цивілістики стали основою розвитку інституту юридичної особи в німецькому праві. Стрімка індустріалізація країни та активізація господарських та негосподарських об'єднань потребували чіткого юридичного оформлення організації, як самостійного суб'єкта права.

Товариство з обмеженою відповідальністю як вид господарського товариства виникло у Німеччині в кінці XIX століття шляхом модифікації акціонерної компанії. Нове товариство перебрало на себе кращі її риси і повністю втілило принцип обмеженої відповідальності, під яким розумілася майнова відповідальність до певної наперед визначеної і заявленої межі.

Загальний правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю встановлює Закон ФРН «Про товариства з обмеженою відповідальністю», прийнятий 20 травня 1892 р. Останні зміни в цей нормативний акт, що діє вже протягом 110 років, були внесені 13 липня 2001 р.

Ідея зазнала запозичення даного інституту Австрією, а згодом Росією, США, Англією тощо [4, с.16].

Так, одним з перших нормативно-правових актів Австрії, який би врегулю-

уважав таку особливу організаційно-правову форму суб'єкта господарювання як товариство з обмеженою відповідальністю був закон від 6 березня 1906 р., який вступив в силу з 15 червня 1906 р. Він мав досить широку структуру, регулював порядок створення та ліквідації таких товариств, можливість відкриття ними філій. Регулював також правові відносини між засновниками, порядок внесення вкладів, зміну розміру статутного фонду, управління таким товариством, повноваження його органів, внесення змін в установчі документи та інше.

Об'єднуючи німецький та австрійський закони, наявними рисами такого товариства є:

- відокремлене майно;
- наявні самостійні права та обов'язки;
- належність до торгових товариств;
- наявна можливість бути позивачем / відповідачем у суді.

Запозичити таку форму, як товариство з обмеженою відповідальністю хотіла ще царська Росія, але перешкодою стала Редакційна комісія з створення Цивільного Уложення. Обґрунтуванням такого рішення, була саме «обмежена відповідальність», що допускалась лише, як участь капіталіста внесенням майнового вкладу, але ніяк не веденням особистої справи. Але, дана форма саме і потребувала особистої участі (персональності), але на той час це було неможливо, оскільки «обмежена відповідальність» вважалась - привілеєм.

Л.С. Нецька зазначає, що хоч дана форма у Росії не була визнана законом, широко застосовувалась на практиці. Договори про створення товариств не мали узгодження з жодним торговим товариством, які передбачалися в законодавстві, передусім важелем цього було бажання обмеження відповідальності, як не всіх, то хоча б учасників, що активно вели справи [4, с.20].

У Росії та Україні товариства з обмеженою відповідальністю появились після встановлення радянської влади, у період нової економічної політики (1921-1927 рр.).

Узаконене дане товариство було Цивільними кодексами РРФСР і УРСР у 1922 році.

Так, товариство з обмеженою відповідальністю в Цивільному кодексі РРФСР у 1922 році визначалося товариством – учасники якого відповідають особистим майном за своїми зобов'язаннями, в однаковому для всіх членів товариства кратному відношенні до суми внеску.

Зважаючи на централізовану державну систему управління економікою в Союзі Радянських Соціалістичних Республік, законодавство про господарські товариства не знаходило широкого застосування.

Цивільне законодавство СРСР було зосереджене на державно-колгоспних, міжколгоспних та інших державних кооперативних організаціях. У період з 1990 по 1991 рік, відбулося реформування законодавства про господарські товариства. Були прийняті закони «Про власність», «Про підприємства», «Про підприємництво»; постанова Ради Міністрів СРСР від 13 червня 1990 року «Про затвердження положення про акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю». Але перелічені нормативні акти не вирішували більшості питань з якими стикалися учасники товариства.

На сьогодні діяльність товариства з обмеженою відповідальністю регулюється положеннями Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та Закону України «Про господарські товариства». На даний час механізм регулювання діяльності такого товариства не відповідає сучасним вимогам щодо його гнучкості та ефективності, а саме має, зокрема, ряд недоліків, основними з яких є:

права учасників товариств не достатньо врегульовані або взагалі відсутній механізм їх реалізації та захисту;

відсутній правовий механізм виключення учасника з товариства, що призводить до формування атмосфери взаємної недовіри та конфліктів між учасниками товариства;

відсутні норми щодо створення в товаристві наглядової ради, що істотно знижує

рівень інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів;

відсутній дієвий механізм здійснення контролю за діяльністю виконавчого органу та притягнення до відповідальності його членів, що призводить до надмірного втручання учасників товариства в управлінські процеси або до збільшення кількості випадків зловживання посадовими особами товариства тощо.

Зазначене призводить до уповільнення розвитку малого та середнього бізнесу, ліквідації наявних підприємств у разі виникнення відносно незначних конфліктів між учасниками товариства, незаконного набуття контролю над товариством та незаконного вилучення активів, а отже, до зниження темпів розвитку підприємництва та уповільнення інвестиційних процесів.

З огляду на наведене існує необхідність запровадження сучасного ефективного механізму правового регулювання діяльності товариств.

### **Висновки**

Підсумовуючи, можна стверджувати, що процес формування товариства з обмеженою відповідальністю, як одного із видів господарських товариств, має історичний характер.

Витоки походять ще з Стародавнього Риму, де існували господарські товариства, що іменувалися – корпораціями. Розвиток торгівлі та мореплавства, був суттєвою ознакою розвитку, і тим самим виникненню торгівельних гільдій, морських та гірських товариств тощо.

Основоположницею виникнення саме товариства з обмеженою відповідальністю стала Німеччина.

В СРСР широкого застосування товариства з обмеженою відповідальністю не мало, орієнтація держави була спрямована на колгоспи та кооперативи.

В незалежній Україні, діяльність товариства з обмеженою відповідальністю регулюється положеннями Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та Законом України «Про господарські товариства».

Винесені на розгляд Верховної Ради України законопроекти у сфері товариства з обмеженою відповідальністю, є доцільним кроком на шляху удосконалення механізму правового регулювання створення, провадження діяльності та припинення товариств, приведення законодавства у відповідність із нормами та концептуальними підходами, що визначені законодавчими актами Європейського Союзу та країн-членів ЄС.

### **Список використаних джерел**

1. Цивільний кодекс України від 16 жовтня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – 44. – Ст. 356.
2. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
3. Римське право: Підручник / О.А. Підпригора, Є. О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
4. *Нецька Л.С.* Правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю (цивільно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нецька Любов Степанівна – К., 2001. – 173 с.
5. *Січевлюк В.А.* Господарське право України / В.А. Січевлюк. – К.: УІРФР, 2010. – 474 с.
6. *Новицкая Т.В.* Гражданский кодекс РСФСР / Т.В. Новицкая – М.: ИКД «Зеркало-М», 2002. – 224 с.
7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.